

Raport științific privind implementarea proiectului în perioada septembrie – decembrie 2020

În perioada septembrie – decembrie 2020, activitățile proiectului: *De la frontiere medievale la granițe moderne. Organizarea militară a părților vestice ale Principatului Transilvaniei în secolele XVI-XVII* (acronim: EMBoT) (PN-III-P1-1.1-TE-2019-0457) au început și s-au desfășurat în conformitate cu planul de realizare al proiectului.

Activitatea 1.1 - Studiu bibliografic

Selectarea datelor științifice din literatura de specialitate a reprezentat principala preocupare a echipei de cercetare în această primă etapă. Prin această activitate, care va continua și în etapa următoare, echipa de cercetare a proiectului a urmărit identificarea de abordări metodologice și conceptuale referitoare la problematica organizării militare a frontierei de vest a Principatului Transilvaniei cu implicațiile sale de natură socială, economică și tehnologică. De asemenea, s-a urmărit și colectarea de date istorice obținute în urma cercetărilor anterioare dedicate acestui subiect.

În această etapă, membrii echipei s-au concentrat asupra unor puncte strategice de importanță majoră din componența frontierei, prin a căror cercetare pot fi surprinse evoluții militare, sociale, economice și tehnologice valabile pentru întregul areal avut în vedere:

- cetatea Satu Mare – o fortificație modernă, cu bastioane (*trace italienne*), construită în a doua jumătate a secolului al XVI-lea ce a oscilat între stăpânirea Habsburgică și cea a principilor transilvăneni.

- cetatea Chioar – o cetate importantă din sectorul nord-vestic al frontierei dintre Transilvania și Ungaria Habsburgică.

- cetatea Oradea – o construcție modernă, bastionară, reprezentând cel mai important punct strategic al frontierei de vest a Principatului Transilvaniei.

- cetatea Ineu – fortificație din comitatul Zarand, ocupată de ototmani în anul 1566 și recuperată de Principatul Transilvaniei în timpul Războiului de 15 Ani (1591-1606).

- cetatea Lipova – una dintre cele mai importante cetăți de pe valea Mureșului, cucerită de otomani în anul 1552 și recuperată de Principatul Transilvaniei în timpul Războiului de 15 Ani (1591-1606).

- cetățile Lugoj și Caransebeș – cele mai importante fortificații transilvănene din sectorul sudic al frontierei de vest precum și centre ale unității administrative cu același nume (Banatul de Lugoj și Caransebeș).

Zona de frontieră ce a separat Principatul Transilvaniei de Ungaria Habsburgică și Imperiul Otoman a constituit o preocupare veche atât pentru istoriografia românească cât și pentru cea maghiară. O abordare foarte întâlnită în rândul ambelor istoriografii are în vedere reconstituirea principalelor evenimente politico-militare ce au produs schimbări teritoriale semnificative. Câteva lucrări au în vedere întreaga frontieră, în timp ce majoritatea se concentrează asupra anumitor cetăți. Dintre lucrările analizate ce se remarcă prin această abordare menționăm: Feneșan, Cristina, *Constituirea Principatului autonom al Transilvaniei* (București: Editura Enciclopedică, 1977); Lukinich, Imre, *Erdély területi változásai, a Török hódítás korában (1541-1711)* (Budapest : Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1918); Gerald Volkmer, *Siebenbürgen zwischen Habsburgermonarchie und Osmanischem Reich. Völkerrechtliche Stellung und Völkerrechtspraxis eines ostmitteleuropäischen Fürstentum 1541-1699* (Oldenburg: DeGruyter, 2015); Valer Hossu, *Nobilimea Chioarului* (Baia Mare, 2003); Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania în secolul XVI*, Vol. I-II (București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968); Burai, Adalbert, “Despre cetatea de tip italian din Satu Mare,” *Studii și Comunicări. Satu Mare* I (1969); Pesty, Frigyes, *A szörényi bánság és Szörény vármegye története II*, (Budapesta, 1878); Petru Bona, N. Gumă, L. Groza, *Caransebeș. Contribuții monografice* (Caransebeș, 1990); Rusu A. A., Hurezeanu, G. P., *Cetăți medievale din județul Arad* (Arad, 1999); E. Glück, “Contribuții cu privire la istoricul cetății Ineu,” *Ziridava*, vol. 13 (1981); Iványi, István, *Lugos rendezett tanácsú város története* (Subotica, 1907).

Aspecte referitoare la impactul prezenței militare asupra populației civile, organizarea și administrarea domeniilor cetăților de frontieră precum și cultura materială asociată frontierei au fost surprinse de o serie de contribuții mai recente precum: Bagi, Zoltán Péter, “The Life of Soldiers during the Long Turkish War (1593-1606),” *Hungarian Historical Review* 4 (No. 1) (2015); Borbás, Emese, “A szatmári vár 17. század eleji gazdálkodása a provisorii missilesek alapján”, Tivadar Petercsák, Mátyás Berecz (eds.), *Végyvár és ellátás -Studia Agriensia* 22 (Eger: Heves Megyei Múzeumi Szervezet, 2001); Kovács P. Klára, “Planimetria cetății bastionare de la Satu Mare în context european,” *Ars Transsilvaniae* XIX (2009); Magina, Adrian, “Conscriptia și inventarul bunurilor cetății Ineu în anul 1605”, *Banatica* 21 (2011); Liviu Borcea, “Oamenii din cetățile de margine ale nord-vestului Transilvaniei în epoca Principatului (sec. XVI-XVII)”, *Crisia* VIII (1978).

Literatura de specialitate analizată în această etapă este esențială pentru definirea unui cadru istoric general de evoluție a frontierei apusene a Transilvaniei. Problema impactului social și economic al războiului asupra zonei de frontieră, precum și problema transferului de cunoaștere și tehnologie militară au fost abordate tangențial de câteva lucrări mai recente.

Activitatea 1.2 Identificarea, selectarea și interpretarea de noi date din surse primare

În cadrul acestei activități au fost examinate o serie de surse documentare și narative, atât editate cât și inedite.

Dintre colecțiile de documente publicate până în prezent, ce conțin date relevante pentru tema proiectului de cercetare, menționăm cele 21 de volume editate de istoricul maghiar Sándor Szilágyi în colecția *Monumenta Comititalia Regni Transylvaniae*, (Budapest: Magyar Tudományos Akad. Könyvkiadó Hivatala, 1875-1898). Colecția cuprinde documente oficiale, corespondență dar și surse narative referitoare la activitatea dietei ardelenice în perioada principatului autonom. Subiectul organizării defensive la frontiera de apus a Transilvaniei a fost abordat frecvent de această instituție centrală: contribuțiile în bani și muncă pentru construcția și consolidarea fortificațiilor din zona de graniță; negocieri și tratative referitoare la disputele teritoriale dintre Principatul Transilvaniei, Casa de Habsburg și Imperiul Otoman; organizarea garnizoanelor permanente în cetățile de margine; categoriile sociale cu obligații militare din cuprinsul domeniilor cetăților de frontieră; ierarhia militară (corpul de ofițeri); diversele forme de confruntări militare specifice zonei de frontieră (expediții, asedii, conflicte de mică anvergură etc.).

Date importante pentru reconstituirea evenimentelor politico-militare dar și pentru specificul social și economic al zonei de frontieră au fost selectate din surse narative (cronici, jurnale, memorii etc.): Basilius, Leonardus, "Naratio De Rebus Transylvanicis (1599-1604)", Radu Constantinescu (ed.), *Lupta pentru unitate națională a Țărilor Române 1590-1630. Documente externe* (București: Direcția generală a Arhivelor Statului: Institutul de istorie "Nicolae Iorga", 1981); Bethlen, Nicolae, *Descrierea vieții sale de către el însuși* (Cluj Napoca: Casa Cărții de Știință, 2004); Nicolai Istvanfi, *Historiarvm de Rebus Hvngaricis, Libri XXXIV* (Coloniae Agrippinae [Köln]: Sumptibus Antonij Hierati, Anno, MDCXXII); Wolfgangi de Bethlen, *Historia de rebus Transsylvanicis*, tomus III (Cibinii [Sibiu]: Typis et sumptibus Martinii Hochmeister, 1785); Matthias Miles, *Siebenbürgischer Würg-Engel*, (Herman-Stadt [Sibiu]: jn Verlegung H. Andrae Fleischero, 1670); precum și diverse relatări ale unor călători

străini ce au luat contact cu spațiul transilvănean în secolele XVI-XVII, cuprinse în colecția *Călători străini despre țările române* vol. II-VIII (București: Editura Științifică, 1970-1983).

În această primă etapă de desfășurare a proiectului, membrii echipei de cercetare au identificat o serie de documente inedite păstrate în câteva colecții ale Arhivelor Naționale ale României: Serviciul Județean al Arhivelor Naționale (SJAN) Cluj, Primăria municipiului Satu Mare; SJAN Cluj, Fond familial Măcicas de Tincova. De asemenea, au fost examinate documente de arhivă accesibile în baze de date on-line (arhivamedievala.ro și hungaricana.hu) din fonduri precum: Serviciul Județean al Arhivelor Naționale (SJAN) Brașov, Fond Primăria Orașului Brașov, Colecția de documente Schnell; SJAN Cluj, Fond Primăria Orașului Bistrița; SJAN Sibiu, Fond Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Colecția de documente medievale; Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL), A 57, Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii; MNL OL, E 156, Urbaria et Conscriptiones.

Analiza preliminară a acestor documente de arhivă a evidențiat câteva aspecte inedite ale evoluției frontierei de vest precum: problema conflictelor sociale din zona de frontieră, conflicte instituționale rezultate din interacțiunea autorităților militare cu cele civile (în special comunitățile urbane); problema complexă a ascensiunii sociale și profesionale în cadrul instituțiilor specifice granițelor militare.

O parte din rezultatele preliminare ale cercetărilor efectuate până în prezent de membrii echipei au fost valorificate sub forma unor articole de specialitate sau prezentate în cadrul unor conferințe.

Articole acceptate pentru publicare:

Florin Nicolae Ardelean, “War and social conflicts in early modern border areas: Colonel Ludovicus de La Borde and Satu Mare (Szatmár) fortress (1673-1677)”, *Hiperboreea* (Penn State University Press) (Web of Science ESCI, EBSCO, CEEOL, ERIH PLUS).

Livia Magina, Claudiu Călin, “O familie armalistă la frontiera de vest a Principatului Transilvaniei: Polyk de Oradea”, *Banatica* 30/2020, (EBSCO, ERIH, CEEOL).

Prezentări conferințe:

Livia Magina, *The inventory of border fortifications Adrian and Cheresig at the beginning of 17th century*, în cadrul conferinței internaționale *Interethnic Relations in Transylvania, 13th edition- Medieval locals, neighbours, friends and enemies* - Sibiu, October 15th – 18th, 2020

(Organizatori: The General Secretariat of the Government of Romania; Department for Interethnic Relations and Romanian Academy – the Institute of Socio-Human Research – Sibiu, ‘Lucian Blaga’ University of Sibiu; The Astra National Museum Complex, Brukenthal National Museum Sibiu County Council - Astra Sibiu County Library; The Association for the Embellishment for the city of Sibiu).

Livia Magina, *Două diplome de înnobilare pentru caransebeșeni din secolele XVI-XVII*, în cadrul Simpozionului Internațional *In Memoriam Constantin și Hadrian Daicoviciu* cea de-a XLVI-a ediție (ediție on-line) 25 – 26 noiembrie 2020 (Organizatori: Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță, Caransebeș).

În această etapă a fost realizat și **website-ul** proiectului, accesibil la adresa <http://transylvanianborder.granturi.ubbcluj.ro/>, ce conține o scurtă descriere a proiectului, prezentarea obiectivelor științifice și componența echipei de cercetare. Pe parcursul derulării proiectului, informațiile vor fi actualizate și completate cu date referitoare la rezultatele cercetării.

Concluzie:

Activitatea de cercetare fundamentală (studiul bibliografic precum și identificarea, selectarea și interpretarea de noi date din surse primare) s-a desfășurat conform parametrilor asumați în cadrul contractului. Deși această etapă a fost relativ scurtă (4 luni de zile), s-au făcut progrese consistente în ceea ce privește activitatea de diseminare a rezultatelor cercetării prin realizarea website-ului proiectului, prin pregătirea a două articole ce urmează să fie publicate în reviste de specialitate indexate în baze de date internaționale și prin participarea la două conferințe internaționale.

Cluj-Napoca, noiembrie 2020

Director proiect,
Dr. Florin Nicolae Ardelean

